

OBSERVAȚII ASUPRA UNOR INTERVENȚII EMPIRICE ȘI RESTAURAREA ȘTIINȚIFICĂ A OPERELOR DE ARTĂ

de VIORICA CIOMOCOS

Vast domeniul interdisciplinar, restaurarea, la reușita căreia își aduc contribuția specialiștii de formație tehnică, artistică și științifică, are ca scop repunerea în circuitul de valori a celor mai importante bunuri din patrimoniul cultural național, multe dintre acestea fiind foarte deteriorate. În acest scop, restaurarea își propune ca, pe de o parte, să oprească procesul degradativ și să înlăture efectele acestuia și, pe de altă parte, să readucă în lumină obiectul, cât mai aproape de aspectul său inițial și, în cazul particular al picturii, să redescopere caracteristicile originalului, așa cum au fost realizate de autorul tabloului, în ceea ce privește dimensiunile, compoziția și culoarea.

Întrucât beneficiașii de un contact nemijlocit timp îndelungat cu obiectul aflat în restaurare, se poate spune că restauratorul de pictură aduce prețioase contribuții la clarificarea unor aspecte de ordin material ale tabloului, extrem de utile cercetării operei de artă în general. Anumite observații făcute în timpul procesului de restaurare pun la îndemna criticilor de artă, istoricilor și muzeografilor date dintre cele mai importante.

Majoritatea tablourilor vechi, datorită degradărilor suferite în decursul timpului, au necesitat intervenții. Unele dintre acestea s-au efectuat cu pricepere, altele, însă, au schimbat aspectul original al tabloului sau i-au provocat deteriorări ulterioare. Cele mai frecvent întâlnite intervenții empirice sînt următoarele :

- tăierea marginilor originale și micșorarea tabloului ;
- acoperirea cu un strat gros de repictare a unor suprafețe ce cuprindeau numeroase cojituri mărunte ;
- semnătura efectuată în pasta de repictare ori peste stratul de culoare originală ;
- acoperirea tabloului cu un strat gros de verni colorat.

Vom ilustra aceste tipuri de intervenții cu oște un exemplu din propria experiență de restaurator.

1. În cazul primului tip de intervenție, în urma slăbirii sau uneori a ruperii pe porțiuni a marginilor pînsei, acestea, nemaiputîndu-și îndeplini funcția, au fost tăiate, în loc de a fi dublate, cum ar cere-o un proces tehnologic firesc, tabloul și șasiul fiind micșorate și ele. Pictura îndoită peste muchiile șasiului a suferit deteriorări prin fixarea acelei porțiuni în cuie. Stratul de culoare și grund a crăciat de-a lungul lamei de îndoire peste muchiile șasiului și mai

țirziu s-a desprins, iar pînza s-a rupt pe alocuri. Acesta a fost și cazul tabloului intitulat "Laura de Noves" - anonim, școala italiană, sec. al XVI-lea.

2. Pentru a masca unele degradări, se întindește, uneori, practica de acoperire cu un strat gros de repictare a unor suprafețe mari din tablouri, ce cuprindea cojituri. Autorii intervențiilor au procedat și la acoperirea unor elemente ale tabloului (un personaj, o fereastră, un element de construcție etc.), modificînd prin aceasta compoziția tabloului. Acesta este cel de-al doilea tip de intervenție întîlnit de noi în timpul restaurării tabloului intitulat "Scenă de petrecere" - anonim, școala olandeză, sec. al XVII-lea -, unde repictarea de la fehd a schimbat raporturile dintre culori și, implicit, dintre planurile tabloului. Iar în cazul tabloului "Portret de femeie cu copil" - anonim francez, sec. al XVII-lea -, s-a acoperit fereastra din stînga tabloului (Colecția Muzeului de artă al R.S.R.).

3. Anumite operații de restaurare cer, pe lîngă o impresionantă mîgălă, care este, de altfel, o caracteristică generală a acestei activități, și o deosebită perspicacitate, care, dublînd de studiu la stereomicroscop, poate pune în valoare aspecte cu totul neobservate ale intervențiilor efectuate asupra tabloului. O astfel de situație am întîlnit în timpul restaurării la București a tabloului "Portret de față" - atribuit lui A. Verona (proprietate a reprezentanței O.N.U. la noi). Îndepărtînd cu atenție laviul am observat că semnătura autorului săruia să era atribuită lucrarea se găsea în stratul gros de repictare.

La tabloul intitulat "Fețișă cu cățel", semnat DANIEL KONST., culoarea folosită în semnătură, întrebunțată și pentru intervențiile de retuș, a pătruns printre craclurile stratului picturii originale, lucru evidențiat printr-o cercetare minuțioasă la stereomicroscop. Constatarea aceasta a ridicat un semn de întrebare cu privire la justetea atribuirii tabloului.

4. Cel de-al patrulea tip de intervenție a constituit o modă în sec. al XIX-lea în muzee și consta din acoperirea tablourilor cu un strat gros și colorat de verni, pentru a le da acestora o patină. Aceasta, în multe cazuri, a dîns la schimbarea culorilor: astfel, albastrul se transformă în verde, gri-neutrul în verzui etc.

Ulterior, stratul acesta de verni s-a întunecat și s-a opacizat într-atît încît a devenit supărător, îngreunînd mult vizibilitatea. La tabloul intitulat "Peisaj cu case și bărci" - anonim olandez, sec. al XVII-lea -, fișa de evidență preciza că tabloul ar reprezenta peisajul în timpul dnui apus de soare, efectul înșelător fiind dat de verniul fals, care a îngălbenit tabloul (modificînd, totodată, și... fusul orar!).

Dacă primele două tipuri de intervenții au produs deteriorări ulterioare tablourilor și dau, prin aceasta, mult de lucru restauratorilor, ce au obligația să intervină în deplină concordanță cu prin-

ciunile de restaurare, se poate afirma că cel de-al treilea, cel privind semnătura, fi solicită îndeosebi pe criticii și pe istoricii de artă, pentru a clarifica atribuirea. Ultimul tip de intervenție, deși nu dăunează sănătății tabloului, întrucât constituie un strat protector, prezintă, totuși, un mare inconvenient, prin aceea că modifică tonurile originale ale tabloului, inducând în eroare pe privitori.

În încheiere, ne exprimăm speranța că prin acest articol am putut contribui la o mai bună cunoaștere a profesiei noastre și la clarificarea resturilor pe care le are ea în activitatea de cercetare și valorificare a bunurilor de patrimoniu cultural-național.

OBSERVATIONS SUR CERTAINES INTERVENTIONS EMPIRIQUES ET SUR LA RESTAURATION SCIENTIFIQUE DES OEUVRES D'ART.

Résumé

L'auteur, muséographe restaurateur principal au Musée du Banat, présente quelques aspects des opérations empiriques fréquemment utilisées jadis dans la restauration des peintures et ses effets sur les tableaux en leur opposant la restauration scientifique moderne.

Il met en valeur l'apport des restaurateurs à l'identification de œuvres d'arts.

